

Barne- og likestillingsdepartementet
Postboks 8036 Dep.
0030 OSLO

Høringsuttalelse - Endringer i barneloven mv. om bedre beskyttelse av barn

Domstoladministrasjonen vil innledningsvis bemerke at det er grunnleggende at hensynet til barnets beste er førende i norsk lovgivning – og domstolenes praksis. Barn har krav på beskyttelse mot vold og overgrep, og det offentlige har et særlig ansvar for å påse at barn ikke skal bli værende i hjem hvor barnet utsettes for alvorlig omsorgssvikt. En lovgivning som bærer preg av at "målet helliger middelet" vil imidlertid verken være til gunst for barnet, parter rettssikkerhet eller samfunnet for øvrig.

Norsk rettstradisjon har i hovedsak bygget på det prinsipp at det er opp til offentlige eller private parter å bringe saker inn for domstolene. Dommeren fatter sine avgjørelser etter at parter, vitner og evt sakkyndige er hørt og saken anses tilstrekkelig opplyst. Dessuten bygger vår tradisjon på at det å foreta tvangsmessige inngrep overfor foreldre av hensyn til barns omsorg er en forvaltningsoppgave forbeholdt kommunale og/eller statlige forvaltningsorganer. Domstolenes oppgave har som en nøytral og upartisk instans, vært av kontrollerende art.

Dommerens nøytrale, upartiske og uavhengige rolle har vært sett på som en viktig verdi i vår liberale rettsstat, og er en vesentlig årsak til at norske dommere og norsk rettsvesen ligger i verdenstoppen hva gjelder tillit i befolkningen. Forslagene om at en dommer av eget tiltak (ex officio) skal vurdere, undersøke og idømme tap av bestemte rettigheter med begrenset forutgående høring av sakens parter, bryter med norsk rettstradisjon og kan føre til at dommeren ikke lenger oppfattes som nøytral, upartisk og uavhengig. Forslaget om at dommeren selv må innhente bevis, utrede partenes familiære situasjon osv kan derfor bidra til å svekke tilliten til norsk rettsvesen.

Domstoladministrasjonen vil for øvrig bemerke at lovforslag som innebærer så vidtgående endringer av stor prinsipiell betydning, burde vært undergitt en omfattende drøfting, fremfor forslag til endringer i en enkelt lov. At høringsfristen er meget kort, gjør denne situasjonen ytterligere uheldig.

Dom på tap av foreldreansvar etter melding fra politiet om straffedom

Et av forslagene går ut på at domstolens plikt til å undersøke og idømme tap av foreldrerettigheter trer i kraft umiddelbart etter melding fra politiet om at en forelder er domfelt for et eller flere alvorlige straffbare handlinger begått overfor eget barn eller barn vedkommende har ansvaret for, jf ny § 64 d.

Den foreslåtte rolleendringen for domstolene, innebærer imidlertid flere uheldige sider.

Det er for det første en fare for at partenes rett til kontradiksjon ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. Selv om det legges opp til at dommeren skal kunne innkalle til forhandlinger som en del av saksforberedelsen der avgjørelse fattes i etterkant av straffesaken, tilsier både tidsaspektet (avgjørelse skal fattes "uten ugrunna

opphald") og det faktum at tematikken om tap av foreldrerettigheter ikke tidligere har vært et tema, at det ikke blir tilstrekkelig tid til å forbedre partene på sakens ulike sider.

For det andre er det en fare for at saken ikke blir tilstrekkelig belyst før avgjørelsen må treffes. Dette skaper risiko for en materielt uriktig avgjørelse. Det vil ikke være til barnets beste. Når kontradiksjonen er viktig, er det ikke kun av hensyn til partenes rettssikkerhet, men også av hensyn til at en sak skal bli så godt opplyst som mulig før avgjørelse treffes. Dette er et grunnleggende prinsipp både i forvaltningen så vel som i rettsprosesser. Hvis domstolen pålegges å fatte avgjørelser uten tilstrekkelig mulighet til å høre sakens parter, få fremlagt bevis osv, er det fare for at saken ikke blir tilstrekkelig opplyst og at dommeren må avsi dom på et ufullstendig grunnlag. Ikke minst er det viktig at retten får anledning til å høre barnets syn på saken. At barnet får anledning til å uttale seg, er i tråd med barnelovens øvrige bestemmelser og for øvrig i tråd med FNs Barnekonvensjon som bestemmer at barn har rett til å bli hørt, jf Art 9 nr 2 som understreker at samtlige berørte parter skal gis anledning til å delta i saksbehandlingen og fremføre sine synspunkter. I høringen legges det for øvrig ikke opp til at barnet skal få partsstatus, noe som svekker barnets stilling ytterligere.

For det tredje bør det ikke lempes på kravene til prosess når rettighetstapene er så inngripende som det vil være for en far eller mor å tape foreldreansvaret og nektes kontakt med sine barn. Vidtgående inngrep tilsier det motsatte: En skjerping av kravene til prosessen frem til avgjørelse. Dette må gjelde selv om den foresatte er domfelt for svært alvorlige forbrytelser og det er riktig og nødvendig at vedkommende mister sine foreldrerettigheter. EMKs bestemmelser om retten til fair hearing og retten til familieliv må også hensyntas i slike tilfeller.

Domstoladministrasjonen er enig med departementet at det offentlige må sørge for at barn ikke skal bli boende i et hjem hvor de kan utsettes for overlast. Begrunnelsen for departementets forslag er at den andre foreldren "kanskje ikke har evne eller vilje til å sende stevning til domstolen", jf høringsnotatet s 9. Domstoladministrasjonen mener imidlertid at det her er mer naturlig å se for seg enten at påtalemyndigheten beslutter kontaktforbud mellom forelder og barn på samme måte og etter samme prosess som reglene for besøksforbud, eller at barneverntjenesten får utvidet sine fullmakter til å iverksette umiddelbart kontaktforbud mellom barn og straffedømt, samt rett til å reise sak om tap av foreldrerettigheter i etterkant av straffesaken.

Besøksforbud vil for øvrig være aktuelt der barn og overgripsforelder ikke bor sammen. Der barn og overgripsforelder bor sammen vil barneverntjenesten allerede i dag ha hjemmel til å fatte akuttvedtak – og vil gjerne ha grepet inn med akuttvedtak lenge før domfellelse.

Problemet oppstår typisk der barnet bor hos den forelder som ikke er domfelt, men har samværsavtale med den forelder som er domfelt. Slike tilfeller faller normalt utenfor barneverntjenestens ansvarsområde, med mindre det er grunn til bekymring for at omsorgsforeldren ikke evner å finne en samværsordning (herunder avtale om opphør av samvær) som er til barnets beste. Her vil det være hensiktsmessig at det offentlige ved barneverntjenesten gis hjemmel til å gripe inn med krav om samværsregulering som bør fastsettes av fylkesnemnda. I slike tilfeller bør det besluttes hvorvidt det overhodet skal være samvær, evt. om det er til barnets beste å gjennomføre samvær under tilsyn.

Dommeren vil i motsetning til barnevernet og påtalemyndigheten, ikke ha god kjennskap til saken og familien på forhånd. Når det er dommeren, ikke barnevernet eller påtalemyndigheten, som har ansvaret for utredning og innhenting av bevis, vil det i praksis være umulig for dommeren som - uten ugrunnet opphold – å vite hvilke opplysninger, hvilke bevis osv som vil være vesentlige. Det vil også være langt mer

ressurskrevende for en dommer å sette seg inn i sakskomplekset, enn det vil være for barnevernet eller andre etater som i en del tilfeller allerede vil kunne ha inngående kjennskap til familien. Hva gjelder barnevernet har de generell erfaring med barnevernsaker og et apparat til rådighet for å fremskaffe nødvendige bevis i sakens anledning. En slik løsning er imidlertid ikke drøftet, da departementet har uttalt at dette spørsmålet hører inn under Særdomstolsutvalgets mandat å utrede, jf høringsnotatet s 11. Domstoladministrasjonen vil til dette bemerke at høringen her nettopp *har* tatt stilling til barnevernets rolle idet man eksplisitt foreslår at domstolen skal gjennomføre oppgaver som det ellers hadde vært naturlig at barnevernet tok seg av, noe som også forutsettes i høringsnotatets kap 12 hvor departementet uttaler at "det vil bli noe mindre arbeid for de kommunale barneverntjenestene". Hva gjelder "besøksforbudsmodellen" er for øvrig heller ikke denne vurdert i høringsnotatet.

Dom på kontaktforbud i forbindelse med straffesak

Domstoladministrasjonen har ikke vesentlige innvendinger til forslaget om at domstolen skal vurdere rettighetstap og kontaktforbud i forbindelse med straffesak, jf forslag til endringer i straffeloven §§ 319 og 282 annet ledd. Selv om tematikken utvides til å gjelde kontaktforbud, vil det neppe i særlig grad vidløftig gjøre hovedforhandlingen, og hensynet til kontradiksjon og rettssikker prosess vil være ivaretatt. En vil dog bemerke at en slik bestemmelse ikke ivaretar andre barn enn de som berøres av den aktuelle straffesaken.

Dom på tap av foreldrerettigheter ved foreldres død

Domstolen fatter etter dagens ordning ex officio vedtak om foreldreansvar der en av foreldrene har forvoldt den andre forelderens død. Domstoladministrasjonen har ikke innvendinger til forslagene til videreføring av denne praksisen i §§ 64 a, 64 b og 64 c. Hensynene til kontradiksjon og sakens opplysning, gjør seg her ikke gjeldende på samme måte som der den andre foreldren selv har anledning til å reise sak eller der dette kan bli ivaretatt av barnevernet eller påtalemyndigheten.

Ressursspørsmålet

Dersom forslaget om plikt for dommeren til selv å utrede, innhente bevis og uten ugrunnet opphold skrive dom i saker de på forhånd ikke har kjennskap til, skulle bli gjennomført, vil det innebære behov for økte ressurser av et betydelig omfang. Dette vil i hovedsak være en stor utfordring der avgjørelse skal treffes i etterkant av straffesakene, jf forslag til ny § 64 d. Det vil her særlig være behov for økte ressurser på dommersiden, men vil også kunne medføre behov for å tilsette personale i domstolen med barnefaglig eller annen relevant kompetanse. Med departementets forslag får domstolene en annen innretning enn den vi kjenner i dag, noe som i så fall må gjenspeiles i ressurstilførsel og organisering.

Lovforslagene reiser også en del spørsmål av prinsipiell betydning vedrørende adgangen til å overprøve dommen i lagmannsretten. Dersom dommeren i tingretten ex officio skal utrede saken og avsi dom, kan det tale for at det utvises en forsiktighet med hensyn til å begrense muligheten for å bringe saken inn til full overprøving i lagmannsretten. En slik ordning vil i så tilfelle føre til et ikke ubetydelig press på lagmannsrettens kapasitet.

Domstoladministrasjonen finner det for øvrig bemerkelsesverdig at departementet i høringsnotatets kap 12 uttaler at "det forventes besparelser som følge av forslag om automatikk og forenkling." Rettssikkerhet har en pris. Å hoppe bukk over viktige rettssikkerhetsprinsipper, er ikke å anbefale.

Avslutning

Avslutningsvis vil Domstoladministrasjonen bemerke at styrking av barns rettsvern er et viktig samfunnsansvar. Beskyttelsen av barn må være effektiv og må utføres av dem som er best egnet til oppgaven. Norske domstoler nyter svært høy tillit i befolkningen. Avgjørende for denne tilliten er at

dommere oppfattes som uavhengige, nøytrale og upartiske. Domstoladministrasjonen vil advare mot en rettsprosess som kan endre dette inntrykket.

Med hilsen

Solveig Moen
avdelingsdirektør

Merethe Baustad Ranum
seniorrådgiver

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.